

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ

2/2024

Τα επιδόματα συγκράτησαν σταθερή την παιδική φτώχεια;

Το ΚΕΠΕ, το μεγαλύτερο Κέντρο Οικονομικών Ερευνών της Ελλάδας, πραγματοποιεί στη σειρά «Αναλύσεις Επικαιρότητας» σύντομες και τεκμηριωμένες αναλύσεις σε οικονομικά ζητήματα που απασχολούν τον δημόσιο βίο της χώρας, με στόχο την υπεύθυνη ενημέρωση της Κοινωνίας και της Πολιτείας.

Καθ. Παναγιώτης Λιαργκόβας, Πρόεδρος Δ.Σ.
ΚΕΠΕ & Επιστημονικός Διευθυντής

1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με την πρόσφατη έρευνα EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions), ο δείκτης της πολυδιάστατης φτώχειας, AROPE (At risk of poverty or social exclusion) κατέγραψε μείωση κατά 0,2 % σε σύνολο πληθυσμού, κατά το πρόσφατο έτος (2023) συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (2022) (Eurostat, 2024a). Ενώ σε ηλικίες κάτω των 18 ετών, ο ίδιος δείκτης παραμένει σταθερός στο 28,1%, κατά το πρόσφατο έτος (2023) συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (2022) (Eurostat, 2024b). Ωστόσο, αν ληφθεί υπόψη ο δείκτης της μονοδιάστατης φτώχειας AROP (At risk of poverty), τότε, σε σύνολο πληθυσμού, ο δείκτης αυτός καταγράφει αύξηση κατά 0,1% στο πρόσφατο έτος (2023) συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (2022) (Eurostat, 2024c). Ενώ σε ηλικίες κάτω των 18 ετών, ο ίδιος δείκτης καταγράφει μείωση κατά 0,6% στο πρόσφατο έτος (2023) συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (2022) (Eurostat, 2024d).

Στη χώρα μας, η επιδοματική πολιτική ήταν καθοριστική για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας COVID-19 και της ενεργειακής κρίσης στην ελληνική οικονομία από το 2020 έως και σήμερα. Επίσης, οι δείκτες της πολυδιάστατης φτώχειας θεωρούνται περισσότερο αποδεκτοί, συγκριτικά με εκείνους της μονοδιάστατης φτώχειας, αλλά οι πρώτοι είναι περισσότερο περίπλοκοι στην εφαρμογή τους, από τους δεύτερους, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως πιο απλοί. Επομένως, βάσει των ανωτέρω, τίθεται το ακόλουθο ερώτημα: Τα επιδόματα συγκράτησαν τελικά σταθερή (αλλά σε υψηλά επίπεδα) την παιδική φτώχεια ή την μείωσαν; Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα με περισσότερη σαφήνεια, διαύγεια και εγκυρότητα θα ληφθεί υπόψη ένας σχετικά καινούργιος δείκτης της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας (Λεριού, 2016 · Leriou, 2019, 2022, 2023a), ο οποίος ωστόσο χαρακτηρίζεται συνάμα ως εύχρηστος στην εφαρμογή του. Από τα ευρήματα του νέου δείκτη απορρέουν πολιτικές που είναι χρήσιμες για να χτίσουμε μια κοινωνία περισσότερο ανθεκτική ως προς την ευημερία των παιδιών και συνακόλουθα ως προς την επίλυση του δημογραφικού.

Η τρέχουσα Ανάλυση Επικαιρότητας δημιουργήθηκε για να υποστηρίξει επιστημονικά την Αναφορά Προόδου που στέλνει η χώρα μας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο του European Child Guarantee.

Για την ανάλυση εργάστηκε η Ερευνήτρια του ΚΕΠΕ
Ειρήνη Λεριού.

Email: info-press@kepe.gr

<https://www.kepe.gr/>

2 Το Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης είναι ίδιο με αυτό που αναπτύσσεται στο εργαλείο καταγραφής της πολυδιάστατης, παιδικής ευημερίας και φτώχειας στη Λεριού (2016, σελ. 55, 109 & 153) και Λεριού (2022, Sect. 2, p.1970 & Sect.3, Fig. 3), όπου ως παιδική φτώχεια ορίζεται: «*Η απόκλιση του τελικού σκοπού μιας κοινωνίας που εκφράζεται ως το σύνολο της εν δυνάμει λύπης που λαμβάνουν τα παιδιά και προέρχεται από τη στέρηση κάποιων οικονομικών ή/και μη οικονομικών παραγόντων προσδιορισμού του τελικού σκοπού, με σημαντικότερο την εκπαίδευση που καλλιεργεί στο άτομο ποιος πρέπει να είναι ως άνθρωπος*». Πιο συγκεκριμένα, το άθροισμα της Οικονομικής και Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας αποτελεί τη Γενική (συνολική), Παιδική Φτώχεια (Λεριού, 2016 · Λεριού, 2015 · Λεριού & Tasopoulos, 2015-2016 · Λεριού, 2019 · Λεριού et al., 2021 · Tasopoulos & Λεριού, 2014 · Λεριού, 2022, Sect.2, p.1970, Fig.1 and 2 · Λεριού, 2023a). Η Οικονομική, Παιδική Φτώχεια αποτελείται από τρεις Διαστάσεις: Συνθήκες Διαβίωσης στο Σπίτι (Δ.1), Διατροφή (Δ.2), και Ανεργία Κηδεμόνων (Δ.3) (Λεριού, 2023a, Sect.2, p.1938). Η Μη Οικονομική, Παιδική Φτώχεια επίσης αποτελείται από τρεις Διαστάσεις: Δωρεάν Υγεία (Δ.4), Ηθική Εκπαίδευση (Δ.5), και Σχόλη (Δ.6) (Λεριού, 2023a, Sect.2, p.1938). Η καθεμία από αυτές τις Διαστάσεις αποτελείται από Απλούς Δείκτες (Λεριού, 2022, Appendix, Fig. 3 · Λεριού, 2023a, Sect.2, p.1938). Το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο συνοψίζονται στο Διάγραμμα 1.

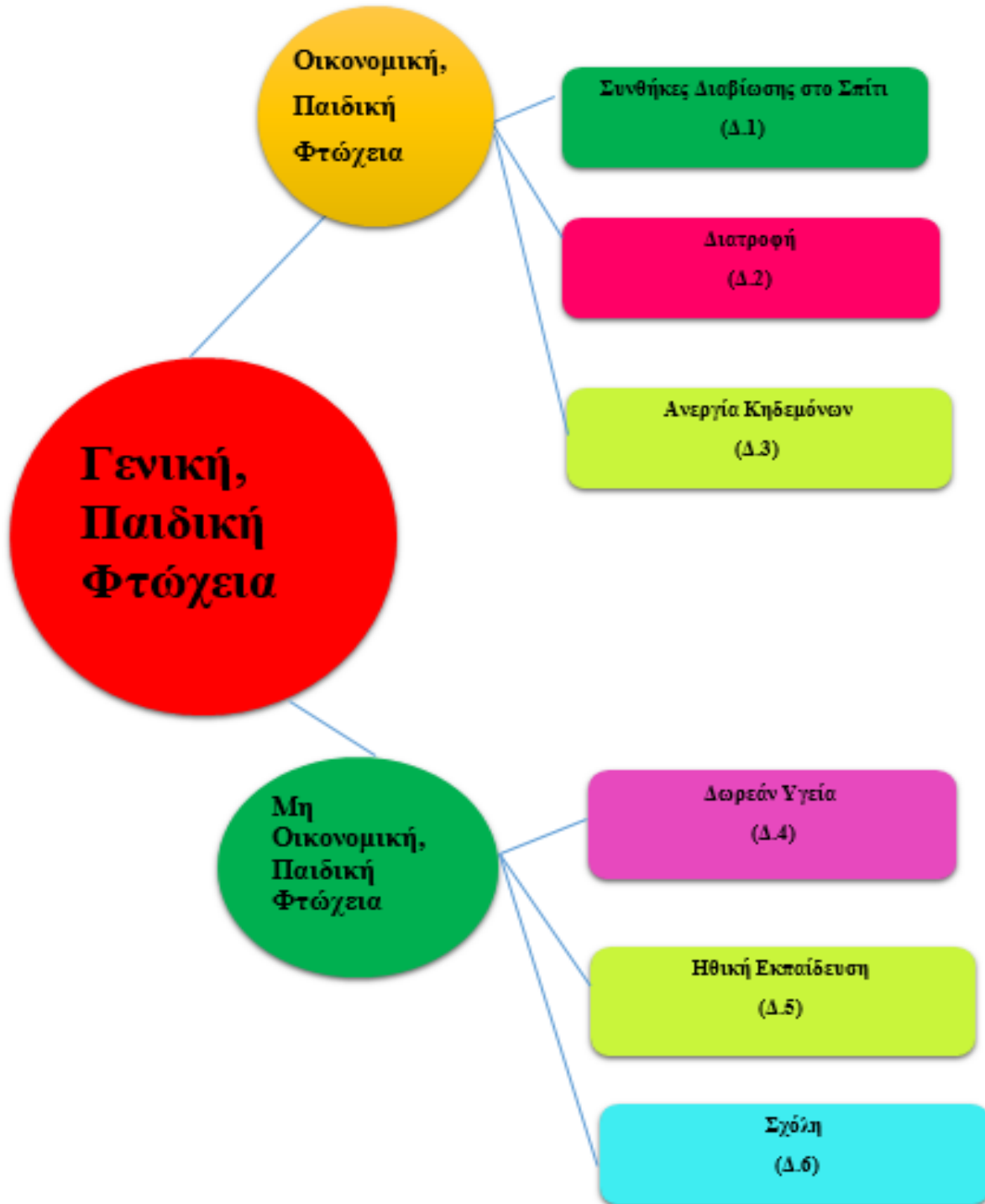
3 Η Πολυδιάστατη, Παιδική φτώχεια στην Αττική¹ (2010–2023)

Από την επεξεργασία των δεδομένων (μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS), βάσει του σύνθετου εργαλείου καταγραφής της πολυδιάστατης, παιδικής ευημερίας (Λεριού, 2016 · Λεριού, 2019, 2022, 2023a) για τη σχολική περίοδο 2010–2018, προκύπτει για όλες τις σχολικές κατηγορίες (N=868) ότι το 11,2 % των παιδιών (Πίνακας 1), στην Αττική, βρίσκεται κάτω από το κατώφλι, αναφορικά με την Οικονομική Φτώχεια. Ειδικότερα, οριακά πιο επιβαρυνμένες ως προς την Οικονομική Φτώχεια των Παιδιών εμφανίζονται οι Συστάδες των Δήμων υπ' αριθμόν 5 (Αίγινα, Λαυρεωτικής, κ.ά.) και 3 (Καλλιθέα, Δραπετσώνα, Ίλιον, Αχαρνές, Σπάτα, Άγιοι Ανάργυροι, Κρωπίας, Αιγάλεω, κ.ά.).

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, ο Απλός Δείκτης «*Ιντερνετ*» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.286} = 37,397, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (5,8%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2019–2020 (Πίνακας 2), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι περιορίζεται κατά 0,7% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022). Επιπρόσθετα, ο Απλός Δείκτης «*Κρύο*» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=5.640} = 43,179, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (32,5%) διέμεναν σε σπίτια με υγρασία και κρύο κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το ποσοστό των παιδιών που κρύνουν στο σπίτι τους (27,7%) αυξάνεται κατά 3,0% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (24,7%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επίσης, ο Απλός Δείκτης «*Θέρμανση*» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.298} = 21,799, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (10,5%) δεν θερμαίνονταν επαρκώς ή με ασφαλής μέσα κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών (8,8%) αυξάνεται κατά 1,9% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (6,9%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους.

¹ Η Αττική συνιστά μια μεγάλη περιφέρεια όπου περιλαμβάνει την πρωτεύουσα και για αυτό αντιμετωπίζεται ως μια αντιπροσωπευτική περιφέρεια της χώρας στο σύνολό της.

Διάγραμμα 1 Το Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Σημείωση: Το Διάγραμμα αυτό δημιουργήθηκε με πληροφορίες που ανακτήθηκαν από τις ακόλουθες πηγές: Λεριού, 2016 (σελ. 55 & 113) · Λεριού, 2019 · Λεριού, 2022, Fig. 1 and 3 (p. 1970 & 1985) · Λεριού, 2023a, Sect.2, (p.1938) · Tasopoulos & Leriou, 2014.

Οικονομική Φτώχεια Παιδιών του Λυκείου								
Κάτω από το κατώφλι	7,35294	9,09091	18,46154	7,52688	17,39130	4,44444	10,0	10,12270
Πάνω από το κατώφλι	92,64706	90,90909	81,53846	92,47312	82,60870	95,55556	90,0	89,87730
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,158</i>								
Μη Οικονομική Φτώχεια Παιδιών του Λυκείου								
Κάτω από το κατώφλι	4,41176	9,09091	9,23077	10,63830	-	22,22222	-	9,48012
Πάνω από το κατώφλι	95,58824	90,90909	90,76923	89,36170	100,0	77,77778	100,0	90,51988
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,030</i>								
Γενική Φτώχεια Παιδιών του Λυκείου								
Κάτω από το κατώφλι	4,41176	-	10,76923	6,38298	4,34783	6,66667	-	6,11621
Πάνω από το κατώφλι	95,58824	100,0	89,23077	93,61702	95,65217	93,33333	100,0	93,88379
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,530</i>								
Οικονομική Φτώχεια των Αγοριών								
Κάτω από το κατώφλι	9,21053	3,33333	11,71171	12,72727	23,80952	3,84615	4,34783	10,16548
Πάνω από το κατώφλι	90,78947	96,66667	88,28829	87,27273	76,19048	96,15385	95,65217	89,83452
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,117</i>								
Μη Οικονομική Φτώχεια των Αγοριών								
Κάτω από το κατώφλι	6,57895	6,66667	12,24490	12,12121	-	21,73913	5,0	10,76923
Πάνω από το κατώφλι	93,42105	93,33333	87,75510	87,87879	100,0	78,26087	95,0	89,23077
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,077</i>								
Γενική Φτώχεια των Αγοριών								
Κάτω από το κατώφλι	2,63158	3,33333	6,25000	8,10811	-	5,76923	-	5,17647
Πάνω από το κατώφλι	97,36842	96,66667	93,75000	91,89189	100,0	94,23077	100,0	94,82353
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,569</i>								
Οικονομική Φτώχεια των Κοριτσιών								
Κάτω από το κατώφλι	8,69565	10,25641	19,79167	12,03704	10,81081	10,52632	6,89655	12,30068
Πάνω από το κατώφλι	91,30435	89,74359	80,20833	87,96296	89,18919	89,47368	93,10345	87,69932
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,299</i>								
Μη Οικονομική Φτώχεια των Κοριτσιών								
Κάτω από το κατώφλι	4,65116	5,88235	14,45783	13,54167	5,40541	8,82353	-	9,06801
Πάνω από το κατώφλι	95,34884	94,11765	85,54217	86,45833	94,59459	91,17647	100,0	90,93199
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,085</i>								
Γενική Φτώχεια των Κοριτσιών								
Κάτω από το κατώφλι	2,17391	2,56410	9,37500	6,48148	10,81081	2,63158	-	5,46697
Πάνω από το κατώφλι	97,82609	97,43590	90,62500	93,51852	89,18919	97,36842	100,0	94,53303
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>p-value = 0,122</i>								

Πηγή: Leriou et al., 2021, Table 13.

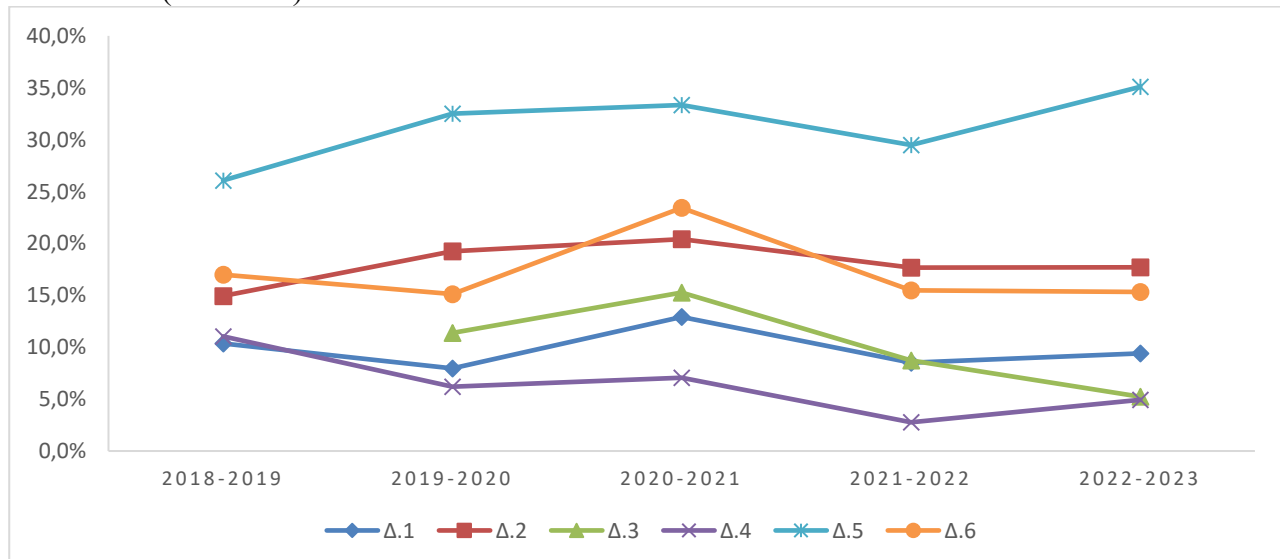
Πίνακας 2 Ποσοστά Παιδιών σε Γενική, Οικονομική και Μη Οικονομική Φτώχεια ανά Διάσταση, Απλό Δείκτη και Έτος, στην Αττική, για τη χρονική περίοδο 2018–2023 (N= 6.502)

Διαστάσεις	Απλοί Δείκτες	Σχολική Περίοδος 2018–2023					Σύνολο	Στατιστική Σημαντικότητα
		2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023		
Δ.1	10 (Ιντερνετ)	5,634	5,797	4,887	2,562	1,876	4,295	<0,001
	4 (Κρύο)	21,212	30,754	32,531	24,698	27,724	28,191	<0,001
	2 (Θέρμανση)	5,595	7,918	10,503	6,948	8,803	8,209	<0,001
	1 (Ηλεκτρικό Ρεύμα)	5,736	6,538	9,754	7,035	5,489	7,151	<0,001
	11 (Στέγαση)	12,375	5,738	14,424	13,185	12,274	11,288	<0,001
	Σύνολο Δ.1	10,369	7,960	12,917	8,523	9,414	9,861	<0,001
Δ.2	5 (Τρία Γεύματα)	14,106	16,359	17,195	15,986	17,332	16,342	0,349
	7 (Φρέσκα Φρούτα και Λαχανικά)	13,699	19,155	21,027	17,350	17,716	18,281	<0,001
	8 (Γάλα)	13,750	18,146	17,931	16,739	15,674	16,829	0,049
	6 (Κρέας- Ψάρι - Όσπρια)	8,965	11,379	11,455	8,281	9,769	10,204	0,030
	Σύνολο Δ.2	14,941	19,235	20,413	17,666	17,709	18,408	0,013
Δ.3	9 (Ανεργία Κηδεμόνων)	-	11,372	15,269	8,714	5,232	10,724	<0,001
Δ.4	3 (Δωρεάν Υγεία)	11,047	6,202	7,047	2,769	4,920	6,177	<0,001
Δ.5	12 (Ενσυναίσθηση)	43,630	50,807	45,925	43,022	50,629	46,999	0,001
	13 (Αγάπη Ανθρώπων)	26,781	33,623	33,617	26,347	34,262	31,395	<0,001
	14 (Αγάπη Ζώων)	46,229	50,891	51,621	49,537	51,616	50,308	0,103
	15 (Αγάπη Φύσης)	35,577	41,033	45,080	37,365	40,982	40,596	<0,001
	16 (Αξίες)	57,298	58,501	55,290	59,278	59,267	57,807	0,174
	17 (Κοινωνική Αλληλεγγύη)	30,420	40,110	40,741	42,247	43,629	39,982	<0,001
	Σύνολο Δ.5	26,072	32,497	33,354	29,498	35,091	31,701	<0,001
Δ.6	18 (Ελεύθερος Χρόνος)	22,535	19,964	23,618	20,427	19,610	21,253	0,041
	19 (Παιχνίδι στην Ύπαιθρο)	43,801	42,174	45,107	44,217	51,914	45,069	<0,001
	20 (Διακοπές)	14,889	16,627	25,251	14,239	12,171	17,376	<0,001
	Σύνολο Δ.6	16,992	15,122	23,428	15,478	15,340	17,549	<0,001
	Οικονομική Φτώχεια των Παιδιών	8,400	11,594	14,603	8,185	6,999	10,533	<0,001
	Μη Οικονομική Φτώχεια των Παιδιών	9,874	9,243	10,783	4,943	6,520	8,459	<0,001
	Γενική Φτώχεια των Παιδιών	5,281	5,893	9,427	3,485	3,068	5,783	<0,001

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016, 2023 · Leriou, 2019, 2022, 2023a,d,f,g · Leriou et al., 2021, 2022a,b.

Σημείωση: Τα δεδομένα όλων των πινάκων συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνη Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

Διάγραμμα 3 Ποσοστά Παιδιών σε Φτώχεια ανά Διάσταση, στην Αττική, για τη χρονική περίοδο 2018–2023 (N= 6.502)

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων που ανακτήθηκαν από τον Πίνακα 2.

Επιπλέον, ο Απλός Δείκτης «Ηλεκτρικό Ρεύμα» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.111} = 22,905, p < 0,001$). Ειδικότερα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (9,8%) είχαν βιώσει παρατεταμένες διακοπές ρεύματος στο σπίτι τους, με διάρκεια μεγαλύτερη της μιας εβδομάδας, κατά το σχολικό έτος 2020 – 2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών (5,5%) περιορίζεται κατά 1,5% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (7,0%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Ακόμα, ο Απλός Δείκτης «Στέγαση» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=5.962} = 68,037, p < 0,001$). Ειδικότερα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (14,4%) περιήλθαν σε καταστάσεις φιλοξενίας ή αστεγίας, κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών (12,3%) περιορίζεται κατά 0,9% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (13,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επιπρόσθετα, η συνολική Διάσταση των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι (Δ.1), της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.480} = 26,963, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (12,9%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2020–2021 (Διάγραμμα 3), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι αυξάνεται κατά 0,9% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022).

Όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, ο Απλός Δείκτης «Φρέσκα Φρούτα και Λαχανικά», της Διάστασης της Διατροφής, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=5.842} = 20,200, p < 0,001$). Ειδικότερα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (21,0%) στερούνταν τη δυνατότητα για φρέσκα φρούτα και λαχανικά σε καθημερινή βάση, κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών (17,7%) αυξάνεται κατά 0,4% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (17,3%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επίσης, ο Απλός Δείκτης «Γάλα», της Διάστασης της Διατροφής, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=5.948} = 9,544, p = 0,049$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (18,1%) στερούνταν τη δυνατότητα για γάλα σε καθημερινή βάση, κατά το σχολικό έτος (2019–2020), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών (15,7%) περιορίζεται κατά 1,1% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (16,7%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επιπλέον, ο Απλός Δείκτης «Κρέας – Ψάρι – Όσπρια», της Διάστασης της Διατροφής, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=5.743} = 10,726, p = 0,030$). Ειδικότερα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (11,5%) στερούνταν τη δυνατότητα για κρέας, ψάρι ή όσπρια τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών (9,8%) αυξάνεται κατά 1,5% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (8,3%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Στη συνολική Διάσταση της Διατροφής (Δ.2), της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{14, N=6.394} = 12,630, p = 0,013$), υψηλότερο ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (20,4%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2020–2021 (Διάγραμμα 3), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (17,7%) αυξάνεται κατά 0,04% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022).

Στη συνολική Διάσταση της Ανεργίας των Κηδεμόνων (Δ.3), της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{13, N=5.362} = 70,633, p < 0,001$), υψηλότερο ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (15,3%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2020–2021 (Διάγραμμα 3), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (5,2%) περιορίζεται κατά 3,5% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022).

Αναφορικά με τη συνολική Διάσταση της Δωρεάν Υγείας (Δ.4), της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{14, N=5.019} = 51,632, p < 0,001$), υψηλότερο ποσοστό παιδιών (11,0%) αισθάνονταν ότι δεν μπορούσαν να απολαύσουν απρόσκοπτα, δωρεάν και υψηλής ποιότητας, υπηρεσίες υγείας, κατά το σχολικό έτος 2018–2019 (Διάγραμμα 3), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό

των παιδιών αυξάνεται κατά 2,2% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, ο Απλός Δείκτης «Ενσυναίσθηση» της Διάστασης της Ηθικής Εκπαίδευσης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=4.349} = 18,558, p = 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (50,8%) αισθάνονταν ότι το σχολείο δεν τους καλλιεργεί την ενσυναίσθηση κατά το σχολικό έτος 2019–2020, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το ποσοστό των παιδιών που αισθάνονται ότι το σχολείο δεν τους καλλιεργεί την ενσυναίσθηση (50,6%) αυξάνεται κατά 7,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (43,0%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επίσης, ο Απλός Δείκτης «Αγάπη Ανθρώπων» της Διάστασης της Ηθικής Εκπαίδευσης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.106} = 33,007, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (34,3%) αισθάνονται ότι το σχολείο δεν τους καλλιεργεί το να αγαπούν και να προστατεύουν όλους τους άλλους ανθρώπους ανεξάρτητα από την καταγωγή, την κουλτούρα, το φύλο τους και οποιαδήποτε άλλη διαφορετικότητά τους, κατά το πρόσφατο σχολικό έτος 2022–2023, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 7,9% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (26,3%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επιπλέον, ο Απλός Δείκτης «Αγάπη της Φύσης» της Διάστασης της Ηθικής Εκπαίδευσης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.237} = 27,074, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (45,1%) αισθάνονταν ότι το σχολείο δεν τους καλλιεργεί το να αγαπούν και να προστατεύουν τη φύση κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το ποσοστό των παιδιών που αισθάνονται ότι το σχολείο δεν τους καλλιεργεί το να αγαπούν και να προστατεύουν τη φύση (41,0%) αυξάνεται κατά 3,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (37,4%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επιπρόσθετα, ο Απλός Δείκτης «Κοινωνική Αλληλεγγύη» της Διάστασης της Ηθικής Εκπαίδευσης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=4.487} = 28,867, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (43,6%) αισθάνονται ότι το σχολείο δεν τους καλλιεργεί την κοινωνική αλληλεγγύη, κατά το πρόσφατο σχολικό έτος 2022–2023, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 1,4% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (42,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Επίσης, η συνολική Διάσταση της Ηθικής Εκπαίδευσης (Δ.5), της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.473} = 23,478, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (35,1%) αισθάνονται ότι το σχολείο δεν τους διδάσκει πώς να είναι ωραίοι εσωτερικά ως άνθρωποι, κατά το πρόσφατο σχολικό έτος 2022–2023, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 5,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (29,5%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (Διάγραμμα 3).

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, στον Απλό Δείκτη «Ελεύθερος Χρόνος» της συνολικής Διάστασης της Σχόλης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{14, N=6.371} = 9,979, p = 0,041$), υψηλότερο ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (23,6%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (19,6%) περιορίζεται κατά 0,8% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022). Επίσης, ο Απλός Δείκτης «Παιχνίδι στην Ύπαιθρο» της Διάστασης της Σχόλης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{14, N=6.388} = 25,935, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (51,9%) δεν περνούν χρόνο στην ύπαιθρο παρέα με άλλα παιδιά, κατά το πρόσφατο σχολικό έτος 2022–2023, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 7,7% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (44,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους. Στον Απλό Δείκτη «Διακοπές» της συνολικής Διάστασης της Σχόλης, της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{14, N=6.388} = 101,023, p < 0,001$), υψηλότερο ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (25,3%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι (12,2%)

περιορίζεται κατά 2,1% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022). Επιπρόσθετα, η συνολική Διάσταση της Σχόλης (Δ.6), της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[4, N=6.496} = 53,131, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (23,4%) εντοπίζεται στο σχολικό έτος 2020–2021 (Διάγραμμα 3), ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος (2022–2023) το ποσοστό των παιδιών κάτω από το κατώφλι μειώνεται κατά 0,1% συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, σχολικό έτος (2021–2022).

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, η Οικονομική Παιδική Φτώχεια, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[4, N=6.494} = 55,823, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (14,6%) αντιμετώπιζαν οικονομική φτώχεια κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το ποσοστό των παιδιών που βρίσκονται σε οικονομική φτώχεια (7,0%) μειώνεται κατά 1,2% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (8,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους.

Επίσης, σύμφωνα με τον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, η Μη Οικονομική Παιδική Φτώχεια, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[4, N=6.502} = 39,705, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (10,8%) αντιμετώπιζαν μη οικονομική φτώχεια κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το ποσοστό των παιδιών που βρίσκονται σε μη οικονομική φτώχεια (6,5%) αυξάνεται κατά 1,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (4,9%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους.

Καταληκτικά, σύμφωνα με τον Πίνακα 2, για το χρονικό διάστημα 2018–2023, στην Αττική, ο συνολικός δείκτης που εκφράζει τη Γενική Φτώχεια εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[4, N=6.502} = 66,070, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (9,4%) αντιμετώπιζαν γενική φτώχεια κατά το σχολικό έτος 2020–2021, ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το ποσοστό των παιδιών που βρίσκονται σε γενική φτώχεια (3,1%) μειώνεται κατά 0,4% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (3,5%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τον δείκτη της Λεριού (2016) και Λεγίου (2019, 2022, 2023a) η πολυδιάστατη, παιδική φτώχεια μειώνεται κατά 0,4%.

4 Η Πολυδιάστατη, Παιδική Φτώχεια στην Ελλάδα (2022–2024)

Σύμφωνα με τον Πίνακα 3, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, ο Απλός Δείκτης «Κρύο» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[1, N=3.781} = 23,989, p < 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (36,7%) κρύνουν μέσα στο ίδιο τους το σπίτι, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 7,5% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (29,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023). Στον Απλό Δείκτη «Θέρμανση» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{[1, N=4.247} = 7,302, p=0,007$), χαμηλότερο ποσοστό παιδιών (11,2%) δεν θερμαίνονταν επαρκώς ή με ασφαλή μέσα, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024, ποσοστό που έχει περιοριστεί κατά 2,8% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (14,0%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023). Όμοια, στον Απλό Δείκτη «Στέγαση» της Διάστασης των Συνθηκών Διαβίωσης στο Σπίτι, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{[1, N=3.970} = 27,590, p<0,001$), χαμηλότερο ποσοστό παιδιών (10,8%) περιήλθαν σε καταστάσεις φιλοξενίας ή αστεγίας, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024, ποσοστό που έχει περιοριστεί κατά 5,8% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (16,6%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023).

Επίσης, σύμφωνα με τον Πίνακα 3, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, ο Απλός Δείκτης «Τρία Γεύματα», της Διάστασης της Διατροφής, της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[1, N=3.924} = 10,854, p = 0,001$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο

ποσοστό παιδιών (17,2%) στερούνται ή/και το πρωινό ή/και το μεσημεριανό ή/και το βραδινό, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 3,8% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (13,4%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023).

Όμοια, σύμφωνα με τον Πίνακα 3, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, η συνολική Διάσταση της Δωρεάν Υγείας (Δ.4), της Μη Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[1, N=3.481]} = 5,687, p = 0,017$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (4,8%) αισθάνονται ότι δεν μπορούν να απολαύσουν απρόσκοπτα, δωρεάν και υψηλής ποιότητας, υπηρεσίες υγείας, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 1,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (3,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023).

Σύμφωνα με τον Πίνακα 3, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, όλοι οι Απλοί Δείκτες της Διάστασης της Ηθικής Εκπαίδευσης (Δ.5), της Μη Οικονομικής Φτώχειας, αυξάνονται κατά το τρέχον σχολικό έτος (2023–2024). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (32,3%) αισθάνονται ότι το σχολείο δεν τους διδάσκει πώς να είναι ωραίοι εσωτερικά ως άνθρωποι, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024 ($\chi^2_{[1, N=4.332]} = 23,221, p < 0,001$), ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 6,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (25,6%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023). Ενώ αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι το 60,9% των παιδιών κατά το τρέχον σχολικό έτος (2023–2024), αισθάνεται ότι το σχολείο δεν τους διδάσκει τις ανθρώπινες αξίες ($\chi^2_{[1, N=4.144]} = 4,083, p = 0,043$), σε μια περίοδο όπου από τη μία η βία μεταξύ των ανηλίκων έχει οξυνθεί δραματικά και από την άλλη οι γυναικοκτονίες αυξάνονται με καλπάζοντες ρυθμούς.

Όμοια, σύμφωνα με τον Πίνακα 3, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, όλοι οι Απλοί Δείκτες της Διάστασης της Σχόλης (Δ.6), της Μη Οικονομικής Φτώχειας, αυξάνονται κατά το τρέχον σχολικό έτος (2023–2024). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών της Δ.6 (17,7%) εντοπίζονται στο τρέχον σχολικό έτος 2023 – 2024 ($\chi^2_{[1, N=4.330]} = 12,510, p < 0,001$), ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 3,9% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (13,7%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023).

Επίσης, σύμφωνα με τον Πίνακα 4, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, η Μη Οικονομική Παιδική Φτώχεια, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[1, N=4.334]} = 4,272, p = 0,039$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών (8,5%) αντιμετωπίζουν μη οικονομική φτώχεια, κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024, ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 1,7% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (6,8%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023).

Λαμβάνοντας υπόψη τον Χάρτη 1, η Οικονομική Παιδική Φτώχεια στην Ελλάδα για το σχολικό έτος 2023–2024 ($\chi^2_{[12, N=2.042]} = 40,551, p < 0,001$), είναι υψηλότερη στις Περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας (19,6%), της Θεσσαλίας (12,8%) και του Νότιου Αιγαίου (10,6%).

Συμπερασματικά, σύμφωνα με το δείκτη της Λεριού (2016) και Λερίου (2019, 2022, 2023a) η πολυδιάστατη, παιδική φτώχεια αυξάνεται ως προς κάποιες μόνο εκφάνσεις της (κρύο στο σπίτι, τουλάχιστον τρία γεύματα ημερησίως, δωρεάν υγεία, ηθική εκπαίδευση, ελεύθερος χρόνος), κατά το τρέχον σχολικό έτος.

Πίνακας 3 Ποσοστά Παιδιών σε Φτώχεια, ανά Διάσταση, Απλό Δείκτη και Έτος, στην Ελλάδα, για τη χρονική περίοδο 2022–2024 (N=4.334)

Διαστάσεις	Απλοί Δείκτες	Σχολική Περίοδος 2022–2024		Στατιστική Σημαντικότητα
		Σχολικό Έτος 2022–2023	Σχολικό Έτος 2023–2024	P- value
Δ.1	10 (Ιντερνετ)	2,102	2,058	0,921
	4 (Κρύο)	29,202	36,689	<0,001
	2 (Θέρμανση)	13,973	11,211	0,007
	1 (Ηλεκτρικό Ρεύμα)	4,406	5,716	0,056
	11 (Στέγαση)	16,552	10,752	<0,001
	Σύνολο Δ.1	6,067	5,879	0,795
Δ.2	5 (Τρία Γεύματα)	13,433	17,217	0,001
	7 (Φρέσκα Φρούτα και Λαχανικά)	15,448	16,357	0,439
	8 (Γάλα)	14,635	15,442	0,476
	6 (Κρέας – Ψάρι – Όσπρια)	7,704	8,856	0,196
	Σύνολο Δ.2	15,062	16,716	0,138
Δ.3	9 (Ανεργία Κηδεμόνων)	6,875	5,882	0,192
Δ.4	3 (Δωρεάν Υγεία)	3,217	4,797	0,017
Δ.5	12 (Ενσυναίσθηση)	45,552	52,482	<0,001
	13 (Αγάπη Ανθρώπων)	28,439	36,919	<0,001
	14 (Αγάπη Ζώων)	48,153	49,541	0,372
	15 (Αγάπη Φύσης)	35,746	42,314	<0,001
	16 (Αξίες)	57,830	60,918	0,043
	17 (Κοινωνική Αλληλεγγύη)	44,301	51,282	<0,001
	Σύνολο Δ.5	25,633	32,272	<0,001
Δ.6	18 (Ελεύθερος Χρόνος)	20,186	23,100	0,021
	19 (Παιχνίδι στην Ύπαιθρο)	49,822	54,431	0,003
	20 (Διακοπές)	11,569	13,858	0,025
	Σύνολο Δ.6	13,749	17,656	<0,001

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016 · Γιαννόπουλος & Λεριού, 2023 · Χαμόγελο του Παιδιού, 2024α,β · Λεγιού, 2019, 2022, 2023a,b,c,e, 2024.

Σημείωση: Τα δεδομένα όλων των πινάκων συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνη Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

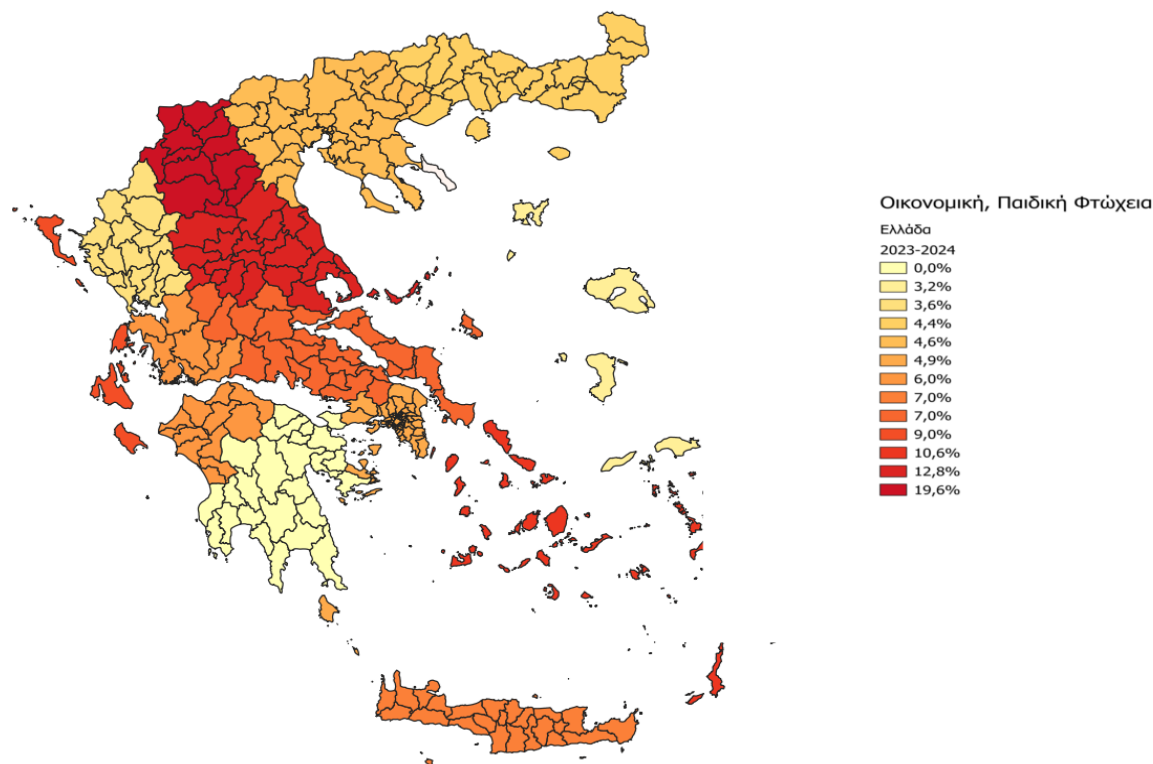
Πίνακας 4 Ποσοστά Παιδιών σε Γενική, Οικονομική και Μη Οικονομική Φτώχεια, ανά Έτος, στην Ελλάδα, για τη χρονική περίοδο 2022–2024 (N=4.334)

	Σχολική Περίοδος 2022–2024	
	Σχολικό Έτος 2022–2023	Σχολικό Έτος 2023–2024
Οικονομική Φτώχεια των Παιδιών		
Κάτω από το κατώφλι	6,285	6,660
Πάνω από το κατώφλι	93,715	93,340
<i>P-value=0,617</i>		
Μη Οικονομική Φτώχεια των Παιδιών		
Κάτω από το κατώφλι	6,806	8,472
Πάνω από το κατώφλι	93,194	91,528
<i>P-value=0,039</i>		
Γενική Φτώχεια των Παιδιών		
Κάτω από το κατώφλι	2,923	3,624
Πάνω από το κατώφλι	97,077	96,376
<i>P-value=0,194</i>		

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016 · Γιαννόπουλος & Λεριού, 2023 · Χαμόγελο του Παιδιού, 2024α,β · Λεριού, 2019, 2022, 2023a,b,c,e, 2024.

Σημείωση: Τα δεδομένα όλων των πινάκων συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνη Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

Χάρτης 1 Γεωγραφική Κατανομή της Οικονομικής, Παιδικής Φτώχειας στην Ελλάδα κατά το Σχολικό Έτος 2023–2024 (N=2.042, p-value <0,001)

Πηγή: Περαιτέρω ίδια επεξεργασία του Πίνακα 4, στο QGIS.

Σημείωση: Όλα τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνη Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

5 Συμπεράσματα

Επομένως, αν ληφθεί υπόψη ένας μονοδιάστατος δείκτης όπως ο AROP, η παιδική φτώχεια μειώνεται από το 2022 στο 2023 κατά 0,6%. Ακολούθως, όταν ληφθεί υπόψη ένας πολυδιάστατος δείκτης όπως ο AROPE, η παιδική φτώχεια παραμένει σταθερή από το 2022 στο 2023. Όταν όμως ληφθεί υπόψη ένας περισσότερο πολυδιάστατος δείκτης, όπως ο προτεινόμενος (Λεριού 2016 · Λεριού, 2019, 2022, 2023a), τότε η παιδική φτώχεια μειώνεται κατά 0,4% από το σχολικό έτος 2021–2022 στο σχολικό έτος 2022–2023. Αυτό συμβαίνει γιατί ο νέος δείκτης ενσωματώνει περισσότερες λεπτομέρειες ως προς τις συνιστώσες της παιδικής φτώχειας και συνεπώς, καταγράφει πιο πιστά την επίδραση των επιδοματικών πολιτικών σε αυτές, όπως, για παράδειγμα, στο ηλεκτρικό ρεύμα, στη στέγαση, κ.ά.

Ωστόσο, καθώς οι επιδοματικές πολιτικές δεν επιδρούν στην **ηθική εκπαίδευση**, σημειώνεται ραγδαία αύξηση της παιδικής φτώχειας ως προς το πρίσμα της ηθικής παιδείας. Συγκεκριμένα, στο σχολικό έτος 2022–2023, καταγράφεται το χειρότερο ποσοστό για την τελευταία πενταετία, αναφορικά με την ηθική εκπαίδευση (Πίνακας 2). Αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι αυτή η ανησυχητική αύξηση συντελείται σε μια περίοδο κατά την οποία από τη μία η βία μεταξύ των ανηλίκων έχει οξυνθεί δραματικά και από την άλλη οι γυναικοκτονίες αυξάνονται με καλπάζοντες ρυθμούς. Μέσα σε ένα τέτοιο ασφυκτικό, κοινωνικό κλίμα, κάποιος θα μπορούσε να αναμένει ότι το σχολείο θα είχε περισσότερο ευαίσθητα και γρήγορα αντανακλαστικά, προκειμένου να ανατραπούν από τα θεμέλιά τους αυτά τα κακώς κείμενα. **Όμως, αυτό όχι μόνο δεν ισχύει, αλλά επιπλέον οι μαθητές αισθάνονται, σύμφωνα με τα αποτελέσματά μας, ότι το σχολείο κάνει ακόμα μικρότερες προσπάθειες σε σχέση με πριν, αναφορικά με την καλλιέργεια της ηθικής τους παιδείας.** Επομένως, μία πολιτική που προτείνεται είναι τα προγράμματα σπουδών να αναμορφωθούν σε όλες τις τάξεις για όλες τις σχολικές βαθμίδες, ούτως ώστε οι μαθητές να διδάσκονται περισσότερα για το πώς μπορούν να είναι ωραίοι, εσωτερικά ως άνθρωποι (Tasopoulos & Leriou, 2014). Για παράδειγμα προτείνεται να ενταχθεί, ως βασικό μάθημα σε όλες τις τάξεις, η **ενσυναίσθηση** (Διάγραμμα 4).

Ανησυχητικά είναι και τα αποτελέσματα στο σύνολό τους αναφορικά με τη διατροφή, καθώς στο σχολικό έτος 2022–2023, καταγράφεται αύξηση της παιδικής φτώχειας υπό το πρίσμα της κατάλληλης ποιοτικά και ποσοτικά διατροφής (Πίνακας 2). Το απογοητευτικό αυτό εύρημα καταδεικνύει ότι τα επιδόματα δεν έχουν ουσιαστικές επιδράσεις στη συνιστώσα της διατροφής και άρα περισσότερα μέτρα είναι απαραίτητα. Ειδικότερα προτείνεται τα σχολικά γεύματα να επεκταθούν **σε όλες τις σχολικές βαθμίδες**, σε όλες τις τάξεις, για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως εισοδηματικών ή άλλων κριτηρίων και κανένα απολύτως παιδί να μη μένει εκτός αυτής της σημαντικής υποστήριξης (Διάγραμμα 4).

Καθώς ο ίδιος δείκτης δείχνει αύξηση της Παιδικής Φτώχειας στο σχολικό έτος 2023–2024 (Πίνακες 3 και 4), σε εθνικό επίπεδο, και κυρίως εξαιτίας των συνιστωσών της ηθικής εκπαίδευσης και της διατροφής, καταδεικνύεται ακόμα πιο έντονα πόσο σημαντικό είναι να παρέχονται τα σχολικά γεύματα σε όλες τις σχολικές βαθμίδες, για όλα τα παιδιά. Μάλιστα αυτά θα πρέπει να εμπλουτιστούν περαιτέρω με ποιοτικά, φρέσκα φρούτα και λαχανικά και άλλα ποιοτικά, θρεπτικά γεύματα. Επίσης, καταδεικνύεται πόσο απαραίτητη είναι η έμφαση στην ηθική εκπαίδευση και όχι μόνο στην εκπαίδευση εκείνη που καλλιεργεί δεξιότητες στους μαθητές (Διάγραμμα 4). Η γενική επιδείνωση της Παιδικής Φτώχειας για το έτος 2023–2024, σε εθνικό επίπεδο, **κυρίως οφείλεται στην αύξηση της ακρίβειας.** Ειδικότερα τα αρνητικά αποτελέσματα της ακρίβειας στην ποιότητα ζωής των πολιτών, φαίνεται να μην αντισταθμίζονται από τα θετικά οφέλη των επιδομάτων και της αύξησης των μισθών, υπό το πρίσμα της ευημερίας των παιδιών.

Ιδιαίτερα προβλήματα στην οικονομική, ευημερία των παιδιών εντοπίζονται στις Περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και του Νότιου Αιγαίου. Το εύρημα αυτό καταδεικνύει ότι

οι φυσικές καταστροφές είχαν τραγικό αντίκτυπο στην παιδική φτώχεια για τις περιοχές που επλήγησαν από αυτές (Χάρτης 1). Επομένως, οι φορείς χάραξης πολιτικής θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στις περιοχές αυτές.

Η εφαρμογή των ανωτέρω πολιτικών, για τη βελτίωση της παιδικής ευημερίας, αναμένεται μακροπρόθεσμα να έχει θετικό αντίκτυπο στο δημογραφικό. Ειδικότερα, **η παιδική φτώχεια είναι ανασταλτικός παράγοντας για την επίλυση του δημογραφικού**. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναφορικά με το δημογραφικό, είναι απαραίτητη η στήριξη και η ενδυνάμωση των **νεότερων γενεών ώστε να ευημερήσουν** (European Commission, 2023). Ειδικότερα, όπως τονίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο προτεινόμενων μέτρων για την επίλυση του δημογραφικού: *«Η ενδυνάμωση των νέων ξεκινά από τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για όλα τα παιδιά»*. **Επομένως η άμεση εφαρμογή των ανωτέρω πολιτικών για τα σχολικά γεύματα και την ηθική εκπαίδευση θα οδηγήσει σε μια κοινωνία περισσότερο ανθεκτική ως προς την ευημερία των παιδιών και συνακόλουθα ως προς την επίλυση του δημογραφικού** (Διάγραμμα 4).

Συμπερασματικά, τα επιδόματα δε διατήρησαν απλώς σταθερή τη Παιδική Φτώχεια αλλά τη μείωσαν για το σχολικό έτος 2022–2023 σύμφωνα με το νέο δείκτη (Λεριού 2016 · Leriou, 2019, 2022, 2023a). Αυτό όμως ανατρέπεται κατά το τρέχον σχολικό έτος 2023–2024 και θα πρέπει όχι απλώς να προβληματίσει, αλλά να αφυπνίσει ως προς την έγκαιρη εφαρμογή των ανωτέρω προτεινόμενων πολιτικών. **Η παιδική φτώχεια θα πρέπει να μας κρατά σε διαρκή εγρήγορση και επαγρύπνηση για την εφαρμογή περισσότερων και αποτελεσματικότερων πολιτικών, οι οποίες απαιτούν τη συνεργασία διαφορετικών φορέων και υπουργείων. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει δοθεί σε περιοχές που επλήγησαν από φυσικές καταστροφές.**

Διάγραμμα 4 Τα κυριότερα, ανησυχητικά ευρήματα, οι προτεινόμενες πολιτικές και τα αναμενόμενα οφέλη

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γιαννόπουλος, Κ., & Λεριού, Ε. (2023). «Σχολικός εκφοβισμός στην Ελλάδα και φτώχεια: Ευρήματα από την εφαρμογή ενός νέου μοντέλου καταγραφής για το 2022- 2023», *Οικονομικές Εξελίξεις* (ΚΕΠΕ), Vol.52, pp.61-77.

<https://www.kepe.gr/wp-content/uploads/2023/11/sxolikos-ekfovismos-stin-ellada-kai-ftwxia-evrimata-apo-tin-efarmogi-enos-neou-montelou-katagrafis-gia-to-2022-2023.pdf>

Λεριού, Ε. (2016). *Ανάλυση των παραγόντων προσδιορισμού της κοινωνικής ευημερίας με την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου πλαισίου λήψης αποφάσεων*. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
<https://doi.org/10.12681/eadd/39270>

Λεριού, Ε. (2023). «Ενεργειακή Φτώχεια και Παιδικές Ανισότητες: Ευρήματα του C.W. SMILE για το 2010-2022», *Διάλογοι στη Δημόσια Διοίκηση*, Vol.4, pp. 75-93.

https://ddd-pubadmin.panteion.gr/assets/files/dialogoi_04.pdf?fbclid=IwAR3mA0Ijx3ymGsONnLBIMFzJpg7pgys2zOnVWwsfU7_68k1nmfP7sGilno

Χαμόγελο του Παιδιού. (2024α). «Έρευνα bullying 2024». https://hamogelo-my.sharepoint.com/:f:/g/personal/danaekastani_hamogelo_gr/EtMHyIH-HU1Kse9CExrqGKQBuvvC8t0VeHFm-yfk1pT5ew?e=BX2U5E . Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2024.

Χαμόγελο του Παιδιού. (2024β). « Πανελλαδική έρευνα για το bullying». *Δημοσιογραφικό Άρθρο από το Πρώτο Θέμα*. <https://www.protothema.gr/greece/article/1476251/panelladiki-ereuna-gia-to-bullying-oso-auxanetai-i-ftoheia-toso-auxanetai-o-sholikos-ekfovismos/> . Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2024.

Ξενόγλωσση

European Commission. (2023). *Demographic change in Europe: a toolbox for action*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2023:577:FIN> . Accessed 15 Nov 2023.

Eurostat. (2024a). *Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex (Age class: Total)*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N_custom_10907505/default/table?lang=en . Accessed 10 April 2024.

Eurostat. (2024b). *Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex (Age class: Less than 18 years)*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N_custom_10779373/default/table?lang=en . Accessed 10 April 2024.

Eurostat. (2024c). *At-risk-of-poverty rate by age group - EU-SILC survey (Age class: Total)*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi012_custom_10927378/default/table?lang=en . Accessed 10 April 2024.

- Eurostat. (2024d). *At-risk-of-poverty rate by age group - EU-SILC survey (Age class: Less than 18 years)*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi012_custom_10789657/default/table?lang=en . Accessed 10 April 2024.
- Leriu, E. (2015). Comparison of the neoclassical school of welfare and the school of new welfare economics. *Archives of Economic History*, 27(2), 37–46. ISSN 1108–7005
- Leriu, E. (2019). The child poverty factor as a constraint in a model of overall welfare: The case of Greece. *Social Cohesion and Development*, 14(1), 21–31. ISSN 1790-9368. <https://doi.org/10.12681/scad.25764>
- Leriu, E. (2022). Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round Four. *Child Indicators Research*, 15, 1967–2011. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09957-x>
- Leriu, E. (2023a). Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round Five. *Child Indicators Research*. DOI: 10.1007/s12187-023-10030-4
- Leriu, E. (2023b). School bullying as a determinant of general child well-being. *Mimeo*
- Leriu, E. (2023c). (The Smile of the Child). “Understanding and Measuring Child Well-Being in Greece: Empirical Findings for 2022-2023”, Presentation at *21st ISQOLS ANNUAL CONFERENCE: “Towards a People – First Economy: A World to Win*, Erasmus University Rotterdam, Netherlands, 21-26 AUGUST 2023. (DOI: [10.13140/RG.2.2.28018.07361](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.28018.07361))
- Leriu, E. (2023d). (The Smile of the Child). “Energy Poverty and Children’s Inequalities: Empirical Findings for 2010-2023”, Presentation at *21st ISQOLS ANNUAL CONFERENCE: “Towards a People – First Economy: A World to Win”*, Erasmus University Rotterdam, Netherlands, 21-26 AUGUST 2023. (DOI: [10.13140/RG.2.2.28018.07361](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.28018.07361))
- Leriu, E. (2023e). Understanding and measuring child well-being in Greece, findings of C.W.-SMILE tool: Round one. *Mimeo*.
- Leriu, E. (2023f). Energy Poverty and Children’s Inequalities: Round six of C.W.-SMILE tool. *Mimeo*
- Leriu, E. (2023g). Understanding and measuring child well-being in Attica, findings of C.W.-SMILE tool: Rounds six and seven. *Mimeo*.
- Leriu, E. (Feb, 2024). Understanding and measuring child well-being in Greece, findings of C.W.-SMILE tool: Round two. *Mimeo*.
- Leriu, E., & Tasopoulos, A. (2015–2016). Pigou Proposals for Maximizing General Welfare: Timeless Application in the Hellenic Economy and Results under the Perspective of the Current Economic Crisis, *Statistical Review, Journal of the Greek Statistical Association*, Vol.: 11–12, 130–141. ISSN: 1791–1745 (Economic Policy: Special issue in honor of Professor Ioannis Vavouras).
- Leriu, E., Kazani, A., Kollias, A., & Paraskevopoulou, C. (2021). Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round one. *Child Indicators Research*, 14, 1–51. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09770-4>
- Leriu, E., Kollias, A. & Anastasopoulou, A. (2022a). Understanding and Measuring Child Well-Being in the Region of Attica, Greece: Round Two. *Child Indicators Research*, 15, 315–347. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09863-8>

Leriu, E., Kollias, A., Anastasopoulou, A. & Katranis, A. (2022b). Understanding and Measuring Child Well-Being in the Region of Attica, Greece: Round Three. *Child Indicators Research*, 15, 1295–1311. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09910-4>

Tasopoulos, A., & Leriu, E. (2014). A new multidimensional model of ethics educational impact on welfare. *Journal of Neural Parallel and Scientific Computations*, 22(4), 595–608. ISSN 1061–5369

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΚΕΠΕ)

Αμερικής 11, Αθήνα 10672

Τηλέφωνο: (+30) 210 3676400